

СТАНОВИЩЕ

**от проф. д.ю.н. Юлия Дончева Бояджиева,
член на научно жури за защита на дисертационен труд
„Спазване на принципа за законност от прокурора в досъдебното
разследване (процесуални и криминалистически аспекти)“
за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по
научната специалност „Криминалистика“, професионално направление
3.6. „Право“,
на Катерина Геннадиевна Шаповалова –
докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Правни
науки“ на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“
Научен ръководител: проф. д-р Иван Сълов**

Със заповед № 376/19.06.2020 г. на ректора на ВСУ „Черноризец Храбър“ съм определена за член на научното жури за защита на дисертационния труд „Спазване на принципа за законност от прокурора в досъдебното разследване (процесуални и криминалистически аспекти)“ на Катерина Геннадиевна Шаповалова – докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Правни науки“ на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“. С решение на журито съм определена да изготвя становище относно дисертацията.

Дисертационният труд е с обем от 237 страници и включва увод, изложение в три глави, заключение, списък с използвана литература и приложение. Съдържанието на всяка от главите е разпределено в по 3 параграфа. В края на всяка глава са направени изводи. Библиографията включва 250 заглавия на украински, руски, български и английски език. Позоваванията под линия са 257 на брой.

Актуалност и значимост на изследваната проблематика

Темата на дисертационния труд засяга много важен и актуален проблем за обществено-правната ситуация в Украйна. Въпреки че в Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) на Украйна (2012 г.) са предвидени множество гаранции за предотвратяване на нарушения на процесуалния закон и за вземане на незаконни и безпристрастни решения, „степената на риск от нарушаване на закона и правата на участниците в наказателното производство остава доста висока“ (стр. 5 на дисертацията), както и че „състоянието, свързано със спазването на закона в наказателното производство не е обнадеждаващо“ (стр. 6).

Един от основните субекти за осигуряване на законността в наказателния процес е прокурорът, който според т. 2 на чл. 36 от НПК на Украйна „осъществява надзор върху спазването на законите при провеждане на досъдебното разследване под формата на процесуално ръководство на досъдебното разследване“. Промените от 2016 г. в регулирането на функциите на прокуратурата вследствие на конституционната реформа на правосъдието в

Украйна са довели до колизии и пропуски в нормативната уредба на прокурорския надзор, което допълнително прави проблемът актуален.

Методология и методика на дисертационното изследване

Дисертационният труд е подготвен на базата на правно научно изследване с ясно дефинирани обект и предмет, цел и задачи.

Теоретична основа на дисертацията са научни трудове в областта на наказателния процес, криминалистиката, теорията на правото, конституционното и международното право, теорията на оперативно-издирвателната дейност. Добросъвестно са проучени отечествени и чуждестранни авторски публикации по проблема, обхващащи широк времеви диапазон от 1972 г. до 2018 г. Показано е познаване на трудове на изявени български учени криминалисти.

Оценявам положително правилната от методологична гледна точка позиция на докторантката да отдели специално внимание на понятийния апарат като отправна точка при анализите. Сполучливи са опитите ѝ за разсъждения и изразяване на собствени виждания относно понятията „законност в наказателното производство“, „прокурорски надзор за спазване на законността при досъдебното производство“, „ограничения на конституционните права и свободи“, „нарушаване на конституционните права и свободи“ и др.

Добрата правна подготовка на докторантката проличава и от ползването на релевантните на изследваната материя нормативни източници, национални стратегии и други ръководни документи, международни правни актове. Проучени са международните стандарти за прокурорската дейност, залегнали в документи на ООН и Съвета на Европа. Проучена е и практиката на Европейския съд по правата на човека относно нарушения в хода на досъдебното производство, засягащи права на заподозрени/обвиняеми лица.

Катерина Шаповалова е вникнала в същността на общонаучните и частните методи на социално-правните изследвания с посочване на целевото им прилагане, например: системно-структурният метод – за концептуален анализ на същността на законността и нейното място в наказателното производство; функционалният анализ – за разглеждане действията на прокурора в досъдебното разследване и т.н. На места е извършен сравнителен анализ със законодателствата на България, Молдова, Грузия, който има самостоятелна познавателна стойност.

Прави впечатление критичният поглед на докторантката към авторски виждания и нормативни положения с изразяване на лично мнение на много места в труда.

Отбелязвам и издържания научен стил на докторската дисертация и на публикациите по дисертационната тема. Изложението е систематизирано със спазване логиката на представяне на проблемите и тезите. Прави впечатление умелото ползване на литературните източници в текста на дисертацията.

Научни приноси на кандидата

Приноси с научно-теоретична насоченост

В дисертацията е отбелязано (стр. 6), че проблемите на осигуряване от прокурора спазването на законността в наказателното производство са обект на проучване от много учени – само за Украйна са посочени имената на 33 автора. Проследявайки включените в библиографията към дисертационния труд заглавия на публикации, засягащи едни или други аспекти на изследваната материя, приемам, че трудът отразява резултатите от цялостно проучване на правните и организационните основи на осигуряването от прокурора на законността във фазата на досъдебното разследване. *На базата на съществуващите научни разработки и актуалните законови положения в пълнота се представят и доразвиват, с изразяване и на гледната точка на докторантката, теоретичните постановки от наказателнопроцесуален и криминалистически характер, насочени към обезпечаването от прокурора на законност в досъдебното разследване. Това определено е принос и доразвиване на украинската правна теория.*

От теоретична гледна точка като принос приемам научната позиция и доразвиването от докторантката на понятийния апарат, на който се базира дисертационното изследване.

Приноси с научно-приложна насоченост

Като основни научно-приложни достижения на докторантката отбелязвам:

- определянето на механизма за осигуряване на законността в наказателното производство;
- дефинирането на система от гаранции за законност в досъдебното производство;
- направената класификация на задачите (обща и специални) на прокурорския надзор за спазване на законност по време на досъдебното разследване;
- дефинирането на критерии за неефективност на работата на прокурора в наказателното производство;
- определянето на алгоритъма на действията на прокурора и дефинирането на критерии за оценка на ефективността на прокурорския надзор във връзка с: осигуряване спазването на законността в дейността на разследващите органи при приемане, регистриране, отчитане и разглеждане на съобщения и сигнали за извършени престъпления; обосноваване на започването на досъдебно разследване; законност и обосноваване на провеждането на следствените (издирвателните) действия; спазване на правата и законните интереси на участниците в наказателното производство и т.н.

Тъй като дисертацията е в рамките на докторска програма по криминалистика, в становището си отделно отбелязвам приносни моменти, които виждам по отношение на криминалистическата материя в контекста на разглеждането на проблема за законността. Разбира се, процесуалните аспекти на изследвания проблем са основополагащи за разработването на криминалистическите аспекти.

Анализи и заключения с приложен приносен характер относно криминалистическите аспекти на осигуряването от страна на прокурора на спазване на законността по време на следствените действия се съдържат в подраздел 3.3 на дисертацията. Вниманието е фокусирано върху съдържанието на прокурорския надзор за спазване на законността по време на следствените (издирвателните) действия, където той е от първостепенна важност. Анализира се алгоритъмът на действията на прокурора за надзор върху спазването на законността при следствени (издирвателни) действия, по отношение на които се наблюдават най-много нарушения: оглед на местопроизшествието, обиск, следствен експеримент, негласни следствени (издирвателни) действия.

Интересна и важна е идеята за етичните проблеми в криминалистиката, свързани с принципите, на които се основава дейността на прокурора в наказателното производство (подраздел 2.3). Прави се и заключение за “доста високо ниво на съответствие“ на тези принципи с международните стандарти за прокурорската дейност (стр. 16 на автореферата). Идеята обаче е останала неразработена в нейното криминалистическо-етично измерение.

Специално отбелязвам и направените множество предложения *de lege ferenda* за изменения и допълнения в Наказателния процесуален кодекс на Украйна. Тези предложения, аргументирани от докторантката в една или друга степен, отразяват нейното лично изследователско виждане. Разбира се, те подлежат на дискусия за оценка на тяхната обосновааност и правилност. Но в случая, както и при взетото отношение по постановки на други автори, заслужават похвала научната и професионалната критичност и смелост на докторантката да изразява собствено мнение.

Автореферат и публикации

Авторефератът коректно отразява методологията на проведеното дисертационно изследване, резултатите и изводите, залегнали в труда.

По темата на дисертацията са направени 4 публикации: статии и доклади, представени на научни форуми. Едната публикация е на руски език, трите са на английски. Едната от публикациите (статия) е в издание, индексирано в международната база данни „Скопус“.

Личен принос на докторантката

Налице е декларация на докторантката (стр. 13 на дисертацията и стр. 10 на автореферата), че изследването е проведено самостоятелно. Използваните научни разработки на други автори са представени със задължително позоваване. Това е потвърдено и от проверката със специализирана компютърна програма за откриване на плагиатство, която е задължително извършваща се процедура при защити на дисертации във Варненския свободен университет.

Критични бележки и препоръки по отношение на бъдещата работа на кандидата

- Целта на дисертационното изследване е формулирана много амбициозно, а именно (в първата ѝ част) „комплексно разработване на съвременни подходи за решаване на съществуващите проблеми в процесуалната дейност на прокурора по осигуряване на законност при вземане на процесуални решения и провеждане на процесуални действия в наказателното производство“ (подчертаване Ю.Б.). Това предполага представяне на повече от един модел, концептуално различен от съществуващия. Съвсем ясно е, че реализирането на такава цел много трудно може да стане в една „малка“ докторска дисертация. Изследователските задачи – 9 на брой, са обемни. Изискват изясняване на проблемите от общото – законност в наказателното производство, към частното – законност в досъдебното разследване. Това е логиката на научните разсъждения, но значителна част от изложението в труда е посветена на общото.

Но замисълът, вложен в целта на изследването, е ясен. В дисертацията анализът е насочен към разкриване на сега съществуващите законови и организационни проблеми в досъдебното разследване, на слабите и уязвими места, като са направени препоръки за тяхното оптимално според докторантката решаване. Така че приемам, че дисертационният труд като цяло е изпълнил предназначението си.

- В дисертацията на места е отбелязано, че направените изводи са в резултат от анализ на следствената и/или съдебната практика (стр. 188, стр. 201 и др.). Не става обаче ясно как е проучена тази практика, т.е. кои са масивите, респективно единиците на емпирично наблюдение. Поради това някои изводи остават декларативни и недоказани, например на стр. 27 – изводът за „достатъчно чести нарушения на предписанията на процесуалния закон от страна на обвинението, защитата, другите участници в наказателното производство“, както и че „има случаи, когато заради достигане на резултат, следователите и оперативните работници нарушават правата и свободите на заподозрени лица, използват шантаж, заплахи“.

Препоръчвам на докторантката при бъдещата ѝ изследователска дейност да използва богатите възможности на емпиричното проучване, което ще ѝ даде възможност да се аргументира и със собствени изследователски резултати.

- В дисертацията (уводна част, заключение) и автореферата (обща характеристика на труда, заключение, научни приноси) има ненужно повторение на научни новости, изводи, приноси, препоръки, предложения, което нарушава общото добро впечатление за систематизираност на изложението в представената за защита дисертационна разработка.

Тези бележки, съпоставени с положителните оценки и впечатления, не повлияват върху заключителното ми становище по дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният дисертационен труд удовлетворява изискванията на чл. 6, ал. 3 от *Закона за развитие на академичния състав на Република България* (ЗРАСРБ) и чл. 47 на *Наредба № 12 на ВСУ за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ и научна степен „доктор на науките“*. Съдържа теоретични и научно-приложни резултати, представляващи оригинален принос в науката. Показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания в областта на наказателноправните науки и конкретно на криминалистиката, както и способност за самостоятелна изследователска работа.

Изпълнени са минималните национални изисквания относно процедурата за придобиване на ОНС „доктор“ по чл. 2б, ал. 2 и 3 и чл. 12, ал. 3 на ЗРАСРБ.

Предвид горепосоченото, убедено ще гласувам положително за присъждане на ОНС „доктор“ на Катерина Геннадиевна Шаповалова, докторант на самостоятелна подготовка в катедра „Правни науки“ на Юридическия факултет на Варненския свободен университет ”Черноризец Храбър“.

**Изготвила становището
и член на научното жури:**

(проф. д.ю.н. Юлия Бояджиева)

С о ф и я, 8 юли 2020 г.